

Дроздов О. М.

*Національний університет «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого», докторант кафедри кримінального процесу,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ ПРИ ПЕРЕГЛЯДІ СУДОВИХ РІШЕНЬ ВЕРХОВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ УГОД

Правова реформа, що проводиться в Україні закономірно призвела до закріплення в чинному законодавстві ідей і положень, які довели свою ефективність в практиці державного будівництва у багатьох розвинених країнах. Проголошення курсу на побудову правової держави, заснованої на поділі влади, визнання пріоритету прав особи над інтересами держави не могли не знайти відображення і в кримінально-процесуальному законодавстві. Питання забезпечення підозрюваному, обвинуваченому і підсудному права на захист завжди були ключовими як в науці кримінального процесу, так і в пра-возастосовчій практиці. Найбільш продуктивним буде розгляд зазначених питань в контексті відповідних міжнародних актів. При цьому не слід обмежуватися лише європейськими угодами. Доцільно, наприклад, проаналізувати і Американську конвенцію з прав людини.

Як зазначається у п. 34 рішення Європейського суду з прав людини «Ван Гейсегем проти Бельгії», право кожного обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, на ефективний захист за допомогою адвоката є однією з засадничих характеристик справедливого судового розгляду. Обвинувачений, - далі йдеться у рішенні, - не втрачає цього права тільки через те, що він присутній на засіданнях суду. Попри те, що законодавець повинен бути в змозі перешкоджати випадкам невинуватної відсутності осіб, він, однак, не може їх карати, передбачаючи винятки з права на отримання юридичної допомоги.

Проблеми права на захист у провадженнях по перевірці вироків, постанов і ухвал суду знаходять свою актуалізацію і у Конституційному Суді України. Так до Конституційного Суду надійшло звернення щодо проблем визначення прав захисника, який раніше не допущений до участі у справі, подавати апеляційні або касаційні скарги на судові рішення.

Отже слід з'ясувати чи гарантує чинний КПК право на захист при перегляді судових рішень Верховним Судом України. Так у ст. 400-20 («Порядок розгляду справи Верховним Судом України») КПК зазначається, що особа, яка подала заяву до Верховного Суду України, та особи, що приєдналися до неї, у разі їх прибуття у судові засідання мають право надати пояснення по суті заявлених вимог. Якщо такі заяви подали обидві сторони, першою дає пояснення сторона обвинувачення. Неприбуття осіб, які беруть участь у справі і належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, для участі у судовому засіданні не перешкоджає судовому розгляду справи. Таким чином законодавець прямо не покладає обов'язок на Верховний Суд викликати підсудного та його захисника у судові засідання. Більш того згідно зі ст. 400-13 КПК заяву про перегляд судового рішення на підставі, передбаченій пунктом 2 частини першої статті 400-12 КПК, вправі подати лише особа, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої

визнана Україною.

У зв'язку з цим зауважимо, що право на звернення до Верховного Суду в порядку ст. 400-13 КПКК повинен бути наділений і захисник особи, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною. Адже, в іншому разі виключення права захисника, який раніше не допущений до участі у справі подавати заяви свідчитиме про неправомірне обмеження права особи на вільний вибір захисника. З урахуванням суперечливої національної судової практики держава ризикує отримати рішення Європейського суду, яке буде містити констатацію порушення Україною міжнародних зобов'язань. Так, Європейський суд у справі «Загородній проти України» визнав порушення п. 1 та підп. «с» п. 3 ст. 6 Конвенції, оскільки право заявника на вільний вибір захисника було обмежено у спосіб, несумісний з вимогами вказаних положень, з огляду на те, що, не вирішуючи протягом тривалого періоду питання щодо обмеження вибору захисника, держава створила ситуацію, несумісну з принципом юридичної визначеності, що становить один з базових аспектів верховенства права.

З цього приводу наведемо положення ст. 8 Американської конвенції з прав людини від 22 листопада 1969 року. А саме, кожна людина має право на слухання його справи з належними гарантіями і протягом розумного періоду часу в компетентному, незалежному та неупередженому суді, заздалегідь скликаному за законом в обґрунтування будь-якого звинувачення кримінального характеру, висунутого проти нього чи для визначення її прав чи зобов'язань цивільного, трудового, фінансового чи будь-якого іншого характеру. В ході розгляду кожен має право, як мінімум, на такі гарантії на основі цілковитої рівності, зокрема, достатній час і можливості для підготовки свого захисту; право обвинуваченого захищати себе особисто або за посередництвом обраного ним самим захисника, а також вільно та конфіденційно зноситися зі своїм захисником; невід'ємне право на допомогу з боку захисника, наданого державою з оплатою чи безоплатно, залежно від внутрішнього законодавства, якщо обвинувачений не захищає себе особисто або не наймає свого власного захисника протягом періоду часу, встановленого законом.

Ураховуючи наведене, думається, що Верховний Суд повинен не лише забезпечити можливість допуску захисника до у часті у розгляді справи Верховним Судом але й надати можливість та необхідний час задля того щоб заявник та його захисник могли вільно та конфіденційно зноситися задля підготовки захисту. Такий підхід відображено і у практиці Європейського Суду. Так у рішенні Європейського Суду по справі «Ананьев проти Росії» зазначається, що суд виходячи з обставин справи вважає, що відсутність особистої зустрічі та бесіди із заявником до проведення судового засідання в сукупності з тим, що призначений державою захисник не підготував будь-яких додаткових доводів касаційної скарги і захищав заявника, спираючись на доводи, надані заявником близько чотирьох років тому, завдало непоправної шкоди ефективності правової допомоги, наданої підзахисному. Вищевказані факти були достатніми, щоб Суд зробив висновок про те, що російський суд не зміг забезпечити ефективне представництво інтересів заявника в ході розгляду касаційної скарги (п. 53).